

СТАНОВИЩЕ

относно дисертационния труд на докторанта

Методий Първанов Кирилов –

Българският модернизъм в обучението по литература – културни контексти и модели на четене,

представен за присъждане на образователната и научна степен *доктор* по 1.3. Педагогика на обучението по... (Методика на обучението по литература) в Софийски университет "Св. Климент Охридски"

Член на научното жури: **доц. д-р Теменужка Ганчева Тенева**

Кандидатурата на Методий Първанов Кирилов за присъждане на образователната и научна степен *доктор* отговаря на изискванията на ЗРАСРБ (чл. 5, ал. 1) и на ППЗРАСРБ (чл. 24, 25). Кандидатът е завършил успешно докторантурата си и след обсъждане на разширено заседание на Катедрата по Методика към Факултета по славянски филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ дисертационният му труд е предложен за публична защита от научно жури.

От биографичната справка на докторанта се очертава представата за човек в постигната зрялост, с успешна професионална реализация в учителството и качества като организираност, способност да привежда в действие плановете си с логическа последователност и прецизност. Точно такива са качествата и на научния му труд, който е предложен за защита. Уменията за систематизиране и ясно структуриране на изложението е много важно за успешното разгръщане на **избраната от Кирилов тема**, която е доста противоречива като историчност и образователни интерпретации. Спецификата на българския модернизъм, изразяваща се в едновременната проява на влияния от европейския и противопоставянето им с конструктивистични намерения, проблематизира подбора и преподаването му в различните културни етапи на неговото съществуване и рецепция. Като учител, авторът на изследването със сигурност се е сблъсквал с трудността да създаде най-добре работещия сегашен методически модел, който да бъде и достоверен исторически, и съответен на естетическия универсализъм на модернизма, и разбираем за z-поколението, наричано от някои „дигиталните туземци“. Затова, както в приказката за „Неволята“, учителят се захваща да реставрира

„контекстите и моделите на четене” (с. 7), за да може да извлече от тях необходимото, с което колата на образоването чрез познанието за литературата да тръгне отново.

Трите глави на дисертационния проект осъществяват заявената цел „да се формулира образователно разбиране” и „да се очертаят теоретичните и практическите рамки за преподаването” на българския модернизъм (с.7) в постъпателността от определенията за модерност и модернизъм, през оглеждането на критическите в образователните прочити от момента на зараждане на явлението (културно, естетическо) до наши дни, за да се обосноват примерните разработки на уроци, представящи „ключови модернистични образи в образователното четене”.

Приемайки за релевантно на изследователските тези и образователните постановки мисленето на Адорно за модерността, в края на **първа глава** докторантът залага оглеждането на естетическото (модернизма) през опонирането на творческите поколения (модерността) във времето на проявите им от края на 19 и първите десетилетия на 20-ти век. Дефиницията на българския модернизъм като „комплекс от творчески кръгове, естетически концепции, отхвърлящи наративните функции на изкуството и налагащи максимална творческа свобода както по отношение на социума, така и по отношение на използваните художествени средства” (с. 17) се илюстрира с обособените „три етапа” – на кръга „Мисъл”, на символизма и на експресионизма. В процеса на историческото прослушване на критическите отгласи за творците модернисти и включванията им в учебните програми обаче се откриват много по-сложните отношения на тези две прояви на рецепцията, провокирани от различните контексти на осмислянето им – биографични, естетически, идеологически, политически (с. 22). Уточняването на понятията за текст и контекст през определенията на Лотман, Б. Богданов дават основания за назоваване на общите и различните елементи на инструментариума, с който критиката и методиката осъществяват „смысловото реконструиране” на наблюдаваните автори и произведения.

Втората глава на дисертацията респектира със систематизацията и анализа на текстове, представящи критическите и образователните прочити в 140-годишния период на съществуване на новата и най-новата ни литература, както и на българското училище след Освобождението 1878. В приносите на изследването Методий Кирилов заявява, че са обработени „огромен брой оригинални източници с учебно съдържание по литература от края на XIX до началото на XXI в” и думата „огромен” нито е

хипербола, нито авторова самонадеяност. Това е труд, за който не ми се мисли като време и усилия, но за който съм сигурна, че ще се отблагодари с ползите за други изследователи, учители, студенти, имащи интерес към темата за българския модернизъм и начините на изучаването му в училище. Защото в паралелните параграфи, представящи темата в 4-те исторически периода, не просто са описани явленията според съдържателния план на книги, вестници и списания, статии, учебници, христоматии, помагала, а са изведени и обобщени концептите на съответните контексти по отношение на българските модернисти в тяхната диалогичност, неедноречивост.

Така се открояват противоречията между критическите и художествените текстове (на П. П. Славейков, например), промените в осмислянето на автори и естетики (Михаил Арнаудов за П. П. Славейков, учебниците за произведения на модернизма, разглеждани под натиска на утвърждаващите в различните рецептивни моменти ценностни механизми ту като наследници на фолклора, ту с националистичните им внушения, докато се стигне до антропоцентристкото тълкуване в субектно-обектните отношения), развитието на методическите системи не само като структура и инструментариум, а и като техники за случване на колективните образователни прочити (една от работещите и днес е „въпросната система” и е интересно да се разбере, че през 1937 в христоматията за трети клас на Любен Георгиев, наред със стандартните питання, търсеци разбирането на учениците за съдържанието с въпроси „какво/кое”, вече се появяват формулировки, насочени към направата на творбите и техните послания: **Как** /п.м. Т.Т./ *Славейков е представил голямото изкуството на гидията?* („Луд гидия“); /.../ **Какъв смисъл** *носят думите: „рушители на гнет вековен/продаде ни предател клет”?* **Как** *е представена природната картина?* /.../ **Посочете белези, които предвещават градушката. Как** *е представена бурята?* (с. 68)). За специализирания читател е важно да знае и проследи какво се надгражда и променя след първия учебник по методика на Ив. Хаджов (1941), как са подбирали, подреждали и коментирали модернистите някои писатели в ролята на автори на учебниците (Елин Пелин, Ран Босилек, Ангел Каралийчев и др.).

В коментара на последните десетилетия се анализират задълбочено както вече освобождаващите се и освободени от идеологическите ограничения критически прочити на модернизма, така и все по-адекватните им образователни интерпретации, като сред авторите на учебниците задължително присъстват и компетентни

литературоведи, някои от които (като Владимир Атанасов, Адриана Дамянова, Добрин Добрев, Румяна Йовева) съвместяват изследователските и образователните си интереси в една адекватна на литературния и критическия дискурс конструктивистична методика. Оценена е ролята на размножените гледни точки (литературоведски, образователни) в повечето на брой учебници за съответните класове.

Третата глава на изследването валидизира изводите от предходната с приложимостта им в работата на учителя при преподаване на българския модернизъм. И тази част от изложението следва ясният модел на формулиране на методически концепции като следствие на литературоведски интерпретации. Така се вижда пътят, по който самият учител минава като изследовател, читател на критическа литература, преподавател на своето и други разбирания за изучаваните текстове, с които цели да предизвика образ-оването (оличностяването) на учениците, като ги стимулира да постигнат своите представи за четените автори и творби. Разгледаните проблеми за „твореца“, „света и човека“ и „изгубения рай“ изявяват универсализма на модернизма, а диалогизирането на всеки от тях в урочните проекти с произведения на отделни представители на българския модернизъм е най-добрият начин да се предложат за осмисляне общите и персоналните им озвучавания в литературния дискурс. Така, макар да не се покриват със заложените теми от учебното съдържание за 11 и 12 клас от последния образователен етап, методическите разработки на трите урока са много убедителна защита на изходните тези за постигане на образователното разбиране на българските модернисти.

Като още една илюстрация на противопоставянето – прехождането от традиция към модерност в конструктивистичния дух на родния модернизъм **бих препоръчала** включването в темата за твореца на биографичната справка за Иво Доля, предшестваща „Баша ми в мен“. Освен като неподражаем и непродължен пример за литературно светосъздаване чрез жанра на мистификацията този фрагмент от „На Острова на блажените“ изказва характерната не само за Славейков амплитуда от пълното отричане на предходниците до последващото приемане-преосмисляне на опита им в различното, но и подобното лице на наследниците им.

Що се отнася до методическото оформление на урочните проекти, ми се струва уместно избягването на въпроси, задаващи алтернативни отговори, като *Има ли разлика между творец и създател?* (162), вместо *Каква е разликата...?*; или: *Човекът съдържа*

ли света, светът съдържа ли се в човека?, вместо *Как човекът съдържа света, а светът – човека?* (173) и под. В аргументацията на урочните теми не е достатъчно насочването на учениците към специфичните начини на поетическо говорене, характерен за всеки от етапите и конкретните творци.

Заключението на изследването с изведените **приносни моменти** изказва постигнатостта на отправните цели и справедливо оценява значимостта на труда с перспективите на практическото му приложение в работата на учители, студенти и други изкушени читатели. Във времето на дигиталните улеснения, Методий Кирилов е извършил своя индивидуален подвиг да прочете „на живо” един архив от хиляди страници, за да „преведе” и преподаде на днешния език историята на българската модерност. И знам, че вече е получил своите увлечения и удовлетворения от това забележително преживяване.

Авторефератът на дисертацията отговаря на изискванията на жанра да представи най-същественото от съдържанието на изследването, а **приложените статии** показват основни етапи, през които е преминала работата на докторанта.

Напълно убедена в научната стойност и безспорния приносен характер на дисертационното изследване **Българският модернизъм в обучението по литература – културни контексти и модели на четене**, предлагам на уважаемите членове на научното жури да присъдим на **Методий Първанов Кирилов** образователната и научна степен „доктор“ по 1.3. Педагогика на обучението по...(Методика на обучението по литература).

19.09.2021

доц. д-р Теменуга Тенева